

اپک در آینده

مقدمه

با توجه به شرایط کنونی بازار نفت و کاهش قیمت آن، این سوال در ذهن بسیاری از افراد به وجود آمده که آیا اپک می تواند در آینده به نقش محوری خود در بازار نفت ادامه دهد؟ در این گزارش پس از نگاهی به نقش اپک در گذشته و دستاوردهای آن، به بررسی وضعیت این سازمان در آینده و استراتژیهای سرمایه گذاری احتمالی آن می پردازیم.

نگاهی به گذشته اپک

علی رغم گسترش نقش اپک، برقراری عدالت^۱ (بین گروه های مختلف ذی نفع) و برقراری پایداری^۲ (در بازار جهانی نفت) به عنوان دو نقش کلیدی آن باقی مانده است.

✓ عدالت

عدالت، مربوط به توزیع منصفانه عرضه نفت جهانی به صورتی است که اولاً بازگشت مناسبی برای سرمایه گذاران ایجاد شود، ثانیاً هیچ کدام از مصرف کنندگان و تولید کنندگان نتوانند سهم نامتناسبی از رانت های حاصل از مالیات های مربوط به نفت و درآمدهای نفتی را به دست بیاورند.

✓ پایداری

این واقعیت که امروزه اپک ۴۲٪ از تولید نفت جهانی را در اختیار دارد و میزان ذخایر اثبات شده آن ۷۲٪ کل جهان است، نقش این سازمان را به عنوان تعدیل عرضه^۳ که مسئولیت پایداری بازار را بر عهده دارد، ترسیم می کند. این نقش اساسی از این دیدگاه نشأت می گیرد که تقاضای نفت جهانی ابتدا توسط عرضه تولید کنندگان غیر اپک و سپس توسط اپک تامین می شود.

در این چارچوب عربستان سعودی در حال حاضر با در اختیار داشتن ۲۲٪ از ذخایر نفت اپک و ۳۱٪ از تولید نفت اپک، بخش بزرگی از ظرفیت اپک (و جهان) را به خود اختصاص داده است. این موضوع باعث شده است که این کشور به عنوان یک تولید کننده کاهش دهنده نوسانات^۴ نقش رهبری سازمان را بر عهده بگیرد.

^۱ Fairness

^۲ Stability

^۳ Residual Supplier

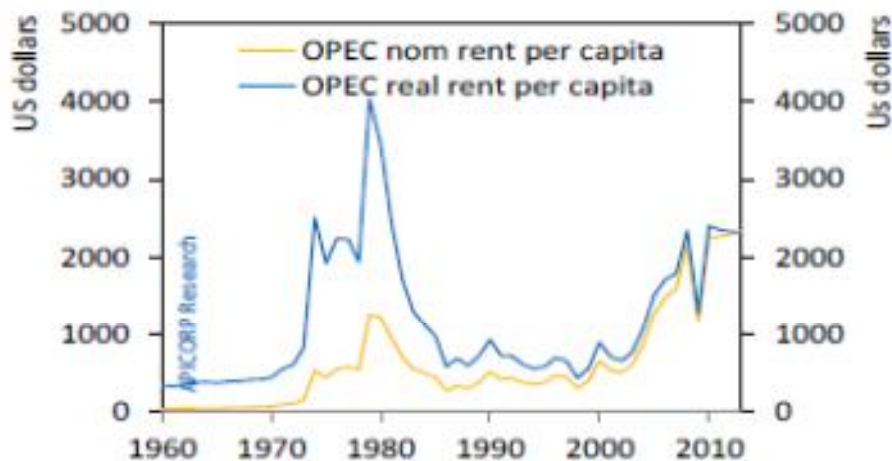
^۴ Swing Producer

معاونت بررسی های اقتصادی

به عنوان مثال در نیمه اول دهه هشتاد، در مقابل تغییرات ساختاری بزرگی که تقاضای نفت اپک را به طور چشم گیری کاهش داد، کشور عربستان پیش از اینکه سهم اپک از بازار نفت جهانی کاهش یابد، بار تثبیت قیمت نفت را به تنهایی به دوش کشید.

تلاش های اپک برای هدایت کردن نوسانات و چرخه های بازار، باعث یادگیری بیشتر این سازمان در این زمینه شده است. به عنوان مثال در طی سال های ۲۰۰۳ تا ۲۰۰۷، اپک تولید خود را با هدف محدود کردن سیر افزایشی قیمت نفت که در اثر افزایش تقاضا ایجاد شده بود، به سرعت افزایش داد؛ یا در نیمه دوم سال ۲۰۰۸، اپک تولید خود را به سرعت کاهش داد تا از کاهش یک باره و ناگهانی قیمت نفت جلوگیری کند. بنابراین هنوز تاثیر اپک بر قیمت، از طریق تعدیل تولید، سیگنال دادن به قیمت و جریان های سرمایه گذاری می تواند بسیار موثر باشد. برای اطمینان از این مسئله می توان به این موضوع اشاره کرد که رانت حقیقی سرانه^۱ اپک در سال های اخیر به شدت بهبود یافته است (شکل (۱))، به طوری که از کمتر از ۱۰۰۰ دلار در طول دو دهه یا بیشتر بین سال های ۱۹۸۵ تا ۲۰۰۵، به ۲۳۲۰ دلار در سال ۲۰۱۳ رسیده است.

شکل (۱): رانت اسمی و حقیقی سرانه اپک

منبع: Economic Commentary

بررسی آینده اپک

با نگاهی به آینده می توان دریافت که مواجهه اپک با تغییرات ساختاری بلندمدت و نااطمینانی ها در هر دو چشم انداز خارجی و داخلی تداوم خواهد یافت.

^۱ Real Rent Per Capita

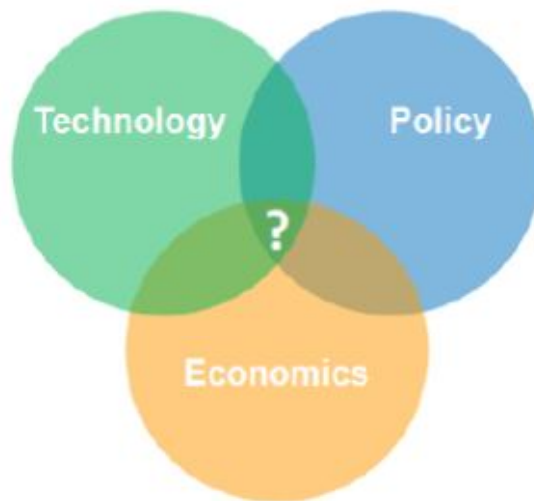
✓ تغییر الگوی عرضه و تقاضای جهانی

از یک طرف تغییرات در الگوهای عرضه و تقاضای انرژی جهانی که در سال های اخیر مشاهده شده است، ممکن است عمیق تر شود.

در سمت تقاضا، با افزایش کارایی در وسایل و استفاده از سوخت های جایگزین در حمل و نقل، اهمیت نفت رو به کاهش است. در سمت عرضه نیز چالش هایی در مورد اثر بالقوه ذخایر غیررسمی نفت مانند انقلاب منابع شل (سنگ نفت زای) آمریکا^۱ وجود دارد.

با نگاهی به آینده های دورتر می توان بررسی کرد که در نقطه تلاقی سه عامل تکنولوژی، سیاست گذاری و اقتصادی، چه انقلاب هایی در حوزه انرژی رخ خواهد داد؟ (شکل (۲))

شکل (۲): تلاقی نااطمینان تکنولوژی، سیاست گذاری و اقتصاد

منبع: Economic Commentary

✓ تغییر الگوی بازار داخلی

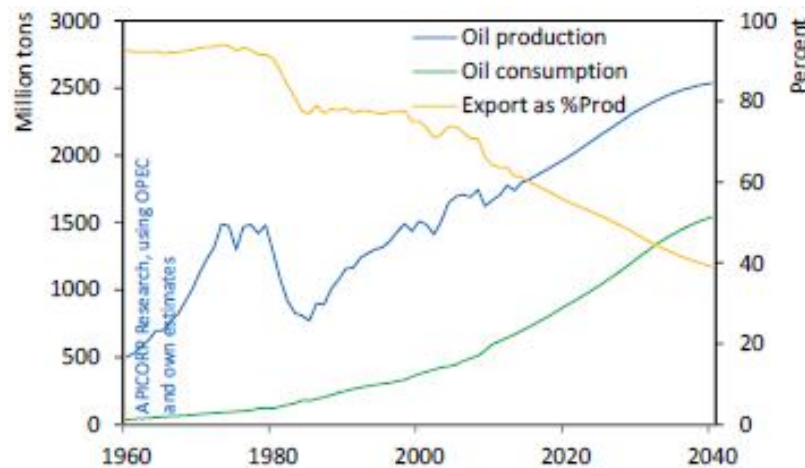
از طرف دیگر در بازار داخلی، اعضای اپک مسیر ناپایدار مصرف انرژی را در پیش گرفته اند که باعث ایجاد هزینه فرصت زیادی ناشی از درآمدهای صادراتی از دست رفته می شود. پاسخ سیاست گذاران نیز به این افزایش سریع تقاضای انرژی (که ناشی از افزایش مصرف لجام گسیخته است) بیشتر متمایل به عرضه انرژی های جایگزین بوده و کمتر به مدیریت تقاضا توجه شده است. در حالی که ملاحظات مربوط به کارایی انرژی، جامه عمل به خود پوشیده، ولی قیمت گذاری انرژی و اصلاح یارانه های انرژی هنوز به صورت یک معمای سیاست گذاری باقی

^۱ US Shale Revolution

معاونت بررسی های اقتصادی

مانده است. در این شرایط پیش بینی می شود که سهم صادرات اپک از تولید نفت آن از ۶۰٪ در زمان جاری به ۴۰٪ در سال ۲۰۴۰ کاهش یابد (شکل (۳)). با توجه به شکل مشاهده می شود که افزایش تولید صرفاً برای افزایش مصرف به کار رفته است و نسبت صادرات به تولید از دهه ۱۹۸۰ به بعد رو به کاهش است.

شکل (۳): تولید، مصرف و صادرات اپک

منبع: Economic Commentary

✓ پویایی های داخلی

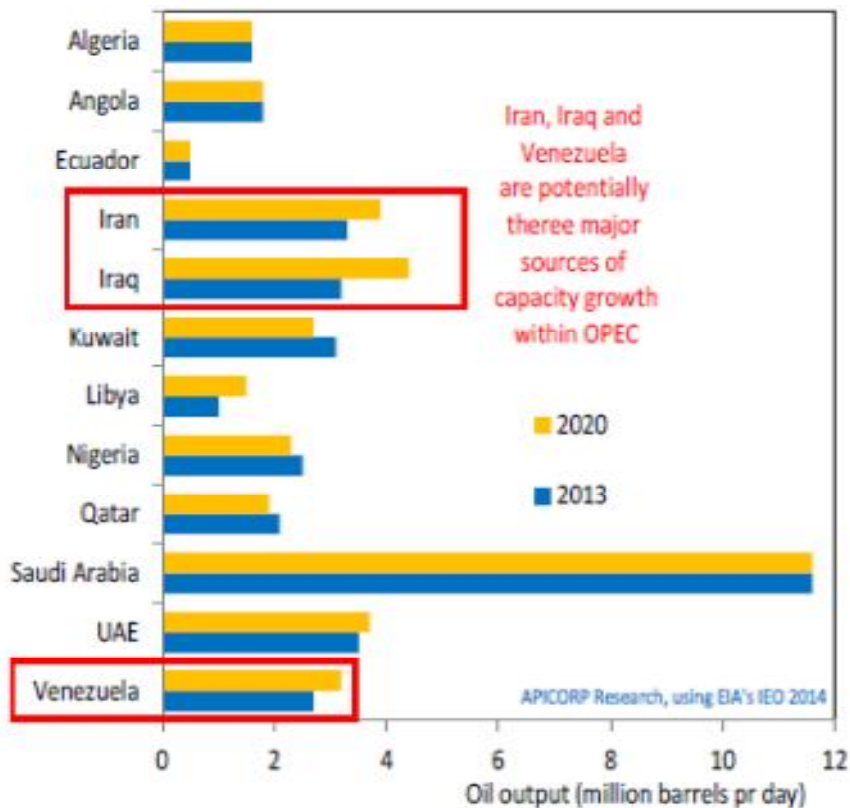
این موضوع ناشی از شرایط کشورهایی مثل ایران، عراق و ونزوئلا است که منبع اصلی بالقوه ظرفیت و رشد تولید هستند (شکل (۴)). بهبود روابط ایران با غرب و بازگشت ثبات به کشور عراق، باعث ایجاد چالش برای نقش رهبری عربستان سعودی می شود.

علاوه بر این رشد صادرات محصولات نفتی، ریسک از بین رفتن تقاضا برای نفت خام را در برخی از کشورهای وارد کننده نفت، به همراه خواهد داشت. در واقع انتقال از تجارت نفت خام به سمت تجارت محصولات نفتی، سهمیه تولید را به عنوان ابزاری برای مدیریت صادرات و قیمت، بی معنی خواهد کرد.

افزایش دوباره سهم اپک در دوره های بلندمدت تر

در دوره های بلندمدت تر با توجه به رشد تقاضا در آسیا و مخصوصا چین و هند و رو به کاهش گذاشتن عرضه کشورهای غیراپک، ممکن است اپک بتواند سهم بازار خود را دوباره به دست بیاورد. اداره اطلاعات انرژی آمریکا^۱ در گزارش چشم انداز انرژی بین المللی (سپتامبر ۲۰۱۴)، پیش بینی کرده است که اگر قیمت نفت افزایش ملایمی داشته باشد، سهم بازار اپک از ۳۹٪ در سال ۲۰۲۰ به ۴۲٪ در سال ۲۰۴۰ افزایش خواهد یافت (شکل (۵)).

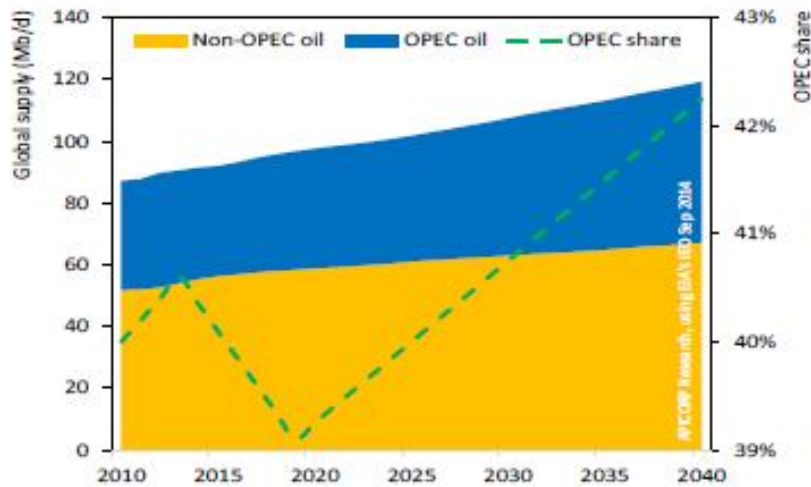
شکل (۴): تولید تخمینی اعضای اپک طی دوره ۲۰۱۳-۲۰۲۰

منبع: Economic Commentary

^۱ US Energy Information Administration (EIA)

شکل (۵): افزایش سهم بازار اپک

منبع: Economic Commentary

سرمایه گذاری آینده اپک

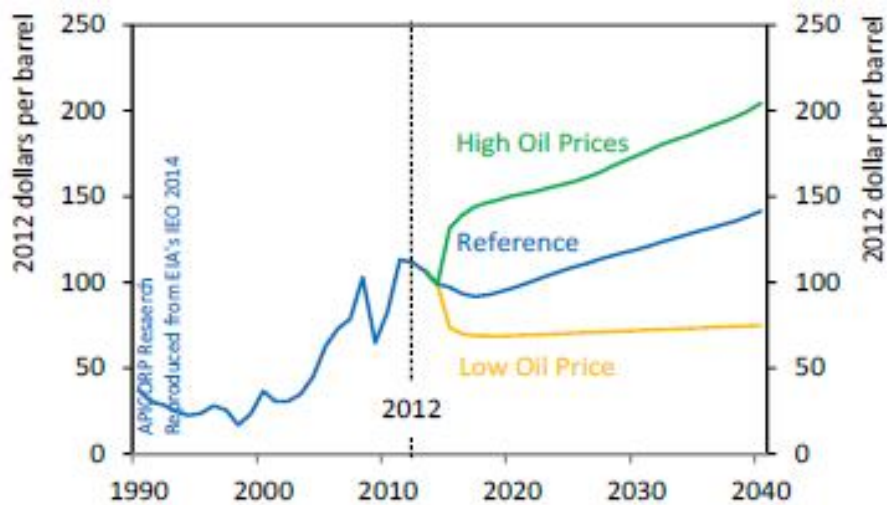
این سوال وجود دارد که در شرایطی که در مورد قیمت تعادلی نفت در آینده نااطمینانی وجود دارد، سرمایه گذاری کشورهای عضو اپک به چه میزان باید باشد؟

سازمان بین المللی انرژی^۱ سه حالت برای قیمت آینده نفت در نظر گرفته است: (شکل (۶))

- ✓ حالت مرجع یا مرکزی که روند قیمت نفت به سمت بشکه ای ۱۴۱ دلار در سال ۲۰۴۰ خواهد بود.
 - ✓ حالت سطح پایین که قیمت نفت حول بشکه ای ۷۵ دلار خواهد بود.
 - ✓ حالت سطح بالا که قیمت نفت حول بشکه ای ۲۰۴ دلار خواهد بود.
- البته این سه حالت نیز تنها بخشی از نااطمینانی که در آینده در بازار نفت وجود دارد را توضیح می دهد.

^۱ International Energy Organization (IEO)

شکل (۶): قیمت نقطه ای نفت برنت در سه حالت IEO

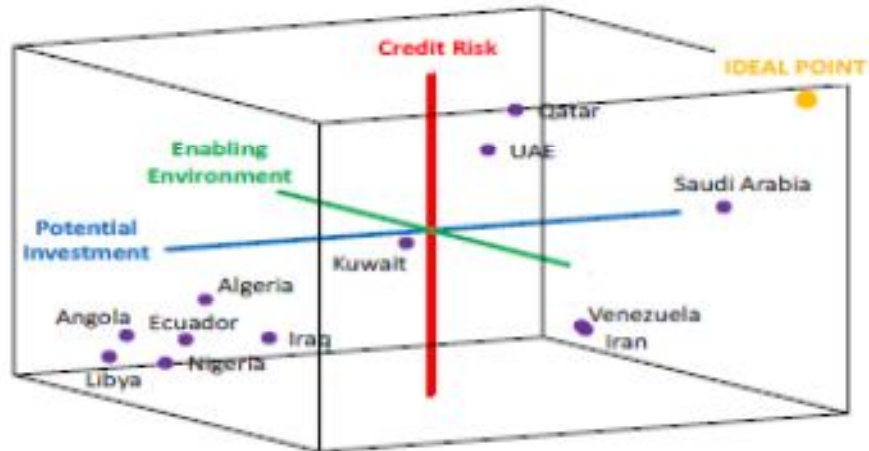
منبع: Economic Commentary

بر اساس این روندهای قیمتی انتظار می رود که تقاضا برای نفت اپک در دامنه ۴۳,۷ میلیون برای هر بشکه در حالت قیمت بالای نفت تا ۶۵,۳ میلیون برای هر بشکه در حالت قیمت پایین نفت، تغییر کند. بنابراین یکی از چالش های اعضای اپک برای گسترش سرمایه گذاری، این است که بین منافع و هزینه های دو استراتژی؛ از پیش متعهد کردن خود^۱ و انعطاف پذیری، تعادل برقرار کنند.

برای بررسی شرایط سرمایه گذاری کشورها می توان سه عامل سرمایه گذاری بالقوه، ریسک (اعتباری) کشوری و شرایط محیطی مناسب برای توسعه صنعت نفت را در نظر گرفت و کشورهای عضو اپک را رتبه بندی نمود. بر اساس این سه عامل، بیش از نیمی از اعضای اپک، از جمله ایران، عراق و ونزوئلا دارای رتبه کلی ضعیفی هستند (شکل (۷)).

^۱ Pre-Commitment

شکل (۷): نقشه ادراکی اپیکورپ از شرایط سرمایه گذاری در بخش انرژی کشورهای عضو اپک

منبع: Economic Commentary

همان طور که مشاهده می شود بر اساس این نقشه، کشور ایران به لحاظ سرمایه گذاری بالقوه در وضعیت مناسبی قرار دارد، ولی به لحاظ ریسک اعتباری و وجود شرایط محیطی مناسب برای سرمایه گذاری در بخش انرژی از وضعیت مطلوبی برخوردار نیست. عربستان سعودی در هر سه عامل، وضعیت مناسب تری نسبت به ایران دارد. کشورهای قطر و امارات از نظر ریسک اعتباری نسبت به کشورهای دیگر وضعیت مناسب تری دارند، ولی به لحاظ شرایط محیطی مناسب و سرمایه گذاری بالقوه، دارای رتبه کمتری نسبت به ایران، ونزوئلا و عربستان هستند. برخی از کشورها نیز مانند لیبی، آنگولا، نیجریه، اکوادور و عراق نیز در هر سه عامل، از وضعیت مطلوبی برخوردار نیستند.

آیا اپک می تواند به نقش محوری خود ادامه دهد؟

به طور کلی می توان گفت که نااطمینانی های آینده باعث ایجاد اختلال در فرآیند تصمیم گیری و سیاست گذاری کشورهای عضو اپک خواهد شد. علی رغم این نااطمینانی ها، سازمان اپک باید با هدف حداکثر کردن ارزش حال رانت های حاصل از نفت برای اعضای خود، رویکرد هماهنگ و بلندمدتی را در زمینه تولید و سرمایه گذاری اتخاذ کند.

افزایش قیمت نفت از یک طرف انگیزه سرمایه گذاری را برای کشورهای عضو اپک افزایش می دهد، از طرف دیگر باعث کاهش تقاضا برای نفت اپک و متعاقبا کاهش قیمت خواهد شد. البته در حالی که این چرخه باعث ایجاد یک معما برای اپک می شود، ولی منابع تداوم نقش محوری این سازمان نخواهد بود.

البته نقش محوری اپک در صورتی که سیاست گذاران در پاسخ به چالش های جدید به وجود آمده شکست بخورند، کمرنگ خواهد شد. از جمله این چالش ها عبارتند از:

- ✓ منطقی کردن تقاضای مصرف انرژی و قیمت ها برای حفظ ظرفیت صادرات بالقوه
- ✓ بهبود شرایط سرمایه گذاری و ایجاد شرایط محیطی مناسب برای صنعت نفت
- ✓ حرکت به سمت منابع پایدار و غیروابسته به نفت برای تامین مالی بودجه
- ✓ توافق در مورد قوانین رهبری و عملیات جمعی در داخل خود سازمان اپک به منظور تاثیرگذاری بیشتر

تهیه و تنظیم: گیتی شاکری

آبان ۱۳۹۳

منبع:

۱. Aissaoui, A, ۲۰۱۴, Opec In The Future, Will It Continue To Play A Pivotal Role?, Apicorp Research, Vol, ۹, No, ۱۰